מסתמנת – הגוף הפוליטי

נקודת המוצא של התערוכה היא בחינת הגוף כ"מקום", כטריטוריה בעלת גבולות מסומנים, פוליטיקה פנימית וחוקים משלה. כל אלו מוכתבים בהתאם לזהות פרטית, מאפיינים ביולוגים, חברתיים, מגדריים וכדומה (לדוגמא, אופי התנהגות המצופה מנשים לעומת גברים). בחיי היומיום כפוף גופנו לביצוע פעולות שונות הנובעות לכאורה באופן מהותי ממאפייני זהותנו השונים. לאורך זמן השתרשו פעולות אלו והפכו "טבעיות" ומובנות מאליהן, אך למעשה, הן תוצאה של הבניה חברתית ארוכת שנים; הן מכוננות את זהותנו באופן מלאכותי וכולאות אותנו בביצוען שוב ושוב. לגבולות הגוף ביטוי פיזי ונפשי, המתקבעים זה ביחס לזה - כלומר, הגדרתו של הגוף נעה תמיד בין השפה והרעיון לבין החומר והבשר.

משמעות הגוף ובפרט תפקידו כשדה כוח פוליטי, הוא תחום מחקר רווי ומורכב אשר נבדק דרך מנעד רחב של היבטים. החשוב ואולי המשפיע ביותר במחקרו היה מישל פוקו אשר ספרו ' ***לפקח ולהעניש –הולדת בתי הסוהר***' עוקב אחר שינויים שחלו באמצעי הענישה בחברה המערבית המודרנית, שינויים בהם היה לגוף מקום מרכזי. מחקרו מדגיש את הדרך שנעשתה, ממדיניות של הענשה דרך עינויים פיזיים ועד ליצירת מנגנוני שליטה סמויים, הפועלים באופן "שקט" על הגוף האנושי ומבקשים 'לסדר ולתקן' אותו. האדם שחי לאורך זמן תחת פיקוח בלתי נראה, מפנים לבסוף את שליטה החיצונית ומפקח על עצמו במקומה.

בספרו ' *תולדות המיניות*', הוא מוסיף ומתאר את התהליך ההיסטורי של עיצוב המיניות דרך שיח. לדבריו המיניות, ממנה אנו שואבים גרעין בסיסי של מהות אנושית קדם-תרבותית, היא למעשה פיקציה, המאחדת ומקטלגת אותנו באופן מלאכותי. מכאן שלשיח המיניות ערך כפול - אישי וקולקטיבי; מצד אחד נתפסת הזהות המינית כמתווה יסוד של משמעות פרטית אצל כל אדם, אך מצד שני, במחויבותו החברתית כלפיה היא הופכת כלי חיצוני של שליטה בו.

בספרה ' *צרות של מגדר*' מממשיכה ג'ודית באטלר תפיסה זו ומתייחסת לאותן פעולות "טבעיות" אשר מבוצעות על ידי הגוף כאל פרפורמנס, מופע חיצוני, שהגוף למד לבצע בכדי לסמן את זהותו. בדבריה מציעה באטלר מהלך של התנגדות: במקום לפעול בהתאם לצפיות החברה ולקבע אותן, להעמיד אותן בספק, לקרוא עליהן תיגר.

גם בתוך עולם האמנות הפך הגוף האנושי לחומר מרכזי, כשלא פעם נעשה שימוש בפרקטיקת ההתנגדות שמציעה באטלר. כלומר, כוחו האמנותי של סימון הגוף נובע בין היתר מהיכולת של הצופה לזהות אותו, לשייך אותו לסיטואציה מוכרת, נורמטיבית, אותה אפשר לשבש. דוגמה לכך נתן למצוא בעבודתה של **הילה שפירא**, בליבה עומדת

אישה קירחת שעוסקת בפעולת סירוק מול מראה. הפעולה השגרתית, היומיומית, מוצגת פתאום כריקה, חורגת מאופן הביצוע ה"נכון" לה ומקבלת ממד של שיגעון.

אותן פעולות רפטטיביות, טקסיות, שאנו מבצעים בחיי היומיום, מסמנות ומגדירות את זהותנו הפרטית, אך לא פעם הן גם משייכות אותנו למשהו רחב יותר. בצילומיו מתעד **קן גולדמן** את גופו, בזמן ביצוע טקסים שונים המסמנים את שייכותו לדת היהודית. הוא משתמש בחפצים האמיתיים, המזוהים עם טקסים אלו, אך מייצר בעזרתם סימונים חדשים, לא מוכרים, בהם נטמע החפץ בגוף והופך חלק ממנו.

תיעוד עצמי של גופנו מאפשר בין היתר הצצה לתוך רגעים אינטימיים, יומיומיים, שלרוב אינם נחשפים ואף נחשבים שקופים או אסורים במרחב הציבורי. אלו אינן פעולת תיעוד ניטרליות או תמימות, אלא פעולות מפוכחות, המודעות לרובד הסמוי, הפוליטי, שקיים בהן. האמניות לעיתים מתערבות, לעיתים משבשות, מבקשות לשנות, בדרך כזו או אחרת את מעמדן, לקחת על גופן בעלות מחודשת. בציוריה מתעדת **עולא זיתון** את פניה. היא מתחילה מרישום ראליסטי מושלם שלהן, בהתאם אולי לאידאל היופי המצופה ממנה, כאישה וכציירת. אך, השלמות של הדמות המצוירת מעוררת בה תחושה של זרות וריחוק. היא מחליטה לחזור אל פניה ולשבש אותן, לשחרר אותן מהשלמות הבלתי אפשרית.

הרצון לשתף עם הצופה מופעים של "חוסר שלמות" אנושי, חוזר על עצמו בתערוכה, כשהגוף נגלה בפנינו, "פגום", פגיע, שברירי וחולה. ייצוגים אלו מערערים על אידאלים של יופי וכוח, מאפשרים הזדהות וחמלה אך גם כעס וכאב משותף. בעבודותיה של **האלה אבו קישק** היא מספרת את סיפורן של נשים רבות. היא מציגה בפנינו את הגוף שפגעו בו, אך מבקשת דרכו לסמן דווקא את הגוף שפגע, את הגוף שהשאיר אחריו סימני אלימות. התיעוד לאחר המעשה מנכיח את כאבו המתמשך של הגוף ומאפשר לו לחלוק את סיפורו, אך יותר מזה מבקש מאתנו לראות, לסמן ולהנכיח את אופייה הנורא כל כך, הפולשני והאסור של הפגיעה.

האפשרות שנפתחת בפנינו לספר מחדש את הסיפור, באופן שונה ומגוון, מגיעה גם מתוך אופייה הרב תחומי של התערוכה. כל תחום מביא אתו נקודות מבט שונות, הנובעות מאמצעי הייצוג וההקשרים התרבותיים וההיסטוריים שלו, בפרט ביחס לגוף. כל תחום מזמן גם אפשרויות לחתור תחת יצירותיו הקאנוניות ולערער על עמדתן. דוגמא להתייחסות כזו אפשר למצוא בעבודתה של **סוהאד דיב**, שפועלת על יצירה מוכרת של הצייר ז'אן-אוגוסט-דומיניק אַנְגְר, יצירה המדגימה את המבט האוריינטליסטי והמנכס של הצייר הצרפתי. היא משתמשת בכל המשמעויות שעולות מהציור

הישן, דווקא כדי למחות על מה שקורה כאן ועכשיו. היא שואלת על היחס המחפיץ שקיבל הגוף הנשי והמזרחי בפרט, כשצויר על ידי גברים, ועל הפרת זכותן של נשים לפרטיות, לעצמאות ולשליטה על גופן, אז וגם היום.

סימון הגוף בתוך הקשר אמנותי הוא בעל ערך דו משמעי. מחד, מדובר בפעולה אינטימית, אישית, ומאידך בחשיפתה הציבורית נטענת אותה פעולה בכוח ביקורתי, חברתי. אלה פעולות סימון מחאתיות אשר לא מקבעות סימון חדש סטטי; להפך, היכולת שלנו להחליף / לשנות / לשבש את מה שנדמה כמולד וטבעי מוכיחה את המלאכותי שבו ומציעה את הפוטנציאל לשינוי מתמיד.

דניאלה שריה, אוצרת